

החזקת המעשה

וירא

והיא בעולת בעל (כ' ג')

וּכְתַב רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל ז"ל, כִּי עֲכָשׂוּ כִשְׁבָא לַגֵּר גִּירְשָׁה וכו', וּגִירוּשֵׁין הִלְלוּ הִי מִפְּנֵי הַפֶּחַד, וְזֶה שֶׁאָמַר הַשִּׁי"ת וְהִיא בַּעֲוֹלַת בַּעַל שֶׁלֹּא גִירְשָׁה רַק מִפְּנֵי הַפֶּחַד כִּי אָנוּס הוּא וְנִמְצָא שֶׁאֵין הַגִּירוּשֵׁין גִּירוּשֵׁין גְּמוּרִים, וְזֶה שֶׁאָמַר אַבִּימֶלֶךְ הַגּוֹי גַּם צָדִיק תִּהְיֶה, כְּלוּמַר הַגּוֹי שֶׁאֵין לוֹ זֶה הַדִּין אֲלֵא אִפִּי אָנוּס גִּירוּשֵׁי גִירוּשֵׁין וכו' וְעוֹד הֵלֵא הוּא אָמַר לִי אַחֲוָתִי הִיא וְהִיא גַּם הִיא אָמְרָה לִי פַּעַם אַחֵר פַּעַם אַחִי הוּא וכו'. (רַבֵּנוּ בַּחֲיִי)

בְּאוֹנֶם זֶלֶא דַּעַת הָרִי גִירְשָׁה, וְרַק גִּירוּשֵׁין דִּישְׂרָאֵל צַעִי דַּעַת. [וְאֵין לוֹמַר דְּזוּ מַה שֶׁאָמַר אַבִּימֶלֶךְ דִּין אָנוּס צַעִי מִשּׁוּם דְּצִמְעָה שִׁלּוֹת בַּעֲלָמָא אֵין לָרִיךְ דַּעַת וְכִמּוֹשׁ"כ, דֹּא"כ לֹא מִשּׁוּם גּוֹי הוּא דְּלִיכָא דִּין אָנוּס כִּי אִם דְּכָל עֵיקַר הַגִּירוּשֵׁין שְׁקוּדָס מִתָּן תּוֹרָה אֵין לָרִיךְ דַּעַת וְגַם מִשּׁוּם גִּירוּשֵׁי אַצְרָהִם אֵין לָרִיךְ דַּעַת, וְאַבִּימֶלֶךְ הָרִי אָמַר הַגּוֹי דְּמִשּׁוּם אֵין אָנוּס צַעִי הוּא]. עוֹד צַעִי מַהוּ גִירוּשֵׁין שֶׁאֵינֶם גְּמוּרִים, דְּמִמֶּנּוּ"פ אֵי הוּי אָנוּס וְיֵשׁ אָנוּס צַעִי לֹא הוּוּ גִירוּשֵׁין כָּלֵל, וְאִם אֵין דִּין אָנוּס לְמַה הוּוּ גִירוּשֵׁין שֶׁאֵינֶם גְּמוּרִין, וְצַעִי.

מִדְּבָרֵי רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל נִרְאָה דְּמִשּׁוּ"כ דְּכִשְׁבָא לַגֵּר גִּירְשָׁה אֵין ר"ל שְׁגִירְשָׁה אַצְרָהִם צַעִי דְּגַט כְּרִיתוֹת כִּי אִם צִמְעָה שֶׁאָמַר אַחֲוָתִי הִיא, וְכִמּוֹ שְׁקִיִּים אַבִּימֶלֶךְ צוֹעֵד הֵלֵא הוּא אָמַר לִי אַחֲוָתִי הִיא דְּהֵיִינוּ שְׁגִירְשָׁה צִמְעָה אַחֲוָתִי, וְזֶה כְּדִין עֲכוּ"ם שֶׁמִּגֵּרֶשׁ צִדְרִים, וְכִמּוֹשׁ"כ הִר"מ פ"ט מַלְכִּים ה"ח מִאֲחִימָתִי תִּהְיֶה אֶשֶׁת תִּצְרֹךְ כְּגִירְשָׁה שֶׁלֵּנוּ מִשִּׁינְיָאֵנָה מִצִּיתוֹ וְיִשְׁלַחֲנָה לַעֲמָה, דְּאִישׁוֹת דְּצֶן נָח אֵינָה אִישׁוֹת גְּמוּרָה דְּלָרִיךְ סִפֵּר כְּרִיתוֹת לְכַרְתָּה כִּי אִם סְגִי צִמְעָה שִׁלּוֹת בַּעֲלָמָא, וְכ"ה צִמְעָה חֲכָמָה כֹּאֵן.

וְנִרְאָה דְּאִיכָא תִּרִי דִּינִי אָנוּס, חֲדָא דְּצִמְעָה לִיכָא גְּמִירוֹת דַּעַת וּמִשּׁוּם חֲסָרוֹן דַּעַת, וְע"פ הַמְצוּרֶה צִב"צ מ"ח א' דְּצִמְעָה וְצִין וְצִינִי וְצִינִי וְאִתִּי עֵלָה מִשּׁוּם אֲגַב אָנוּס אֲוִי גְּמִירָה וּמִקְנִי, וּמִשְׁמַע דְּצִמְעָה אֲבֵל וְאִתִּי גְּמִירָה וּמִקְנִי מִשּׁוּם הַצִּין אֲבֵל צִמְעָה צִב"צ וְאִתִּי לֹא גְּמִירָה וּמִקְנִי וְלֹא הוּי וְצִינִי, וּמִצְוָה דְּחֲסָרוֹן דְּאָנוּס הוּא מִשּׁוּם דְּחֲסָרָה דַּעַת מִקְנִי. הַאֲוִמֶנֶס מִלְּצִד זֶה

וּבְמִשּׁוּ"כ ר"ח צִמְעָה אַבִּימֶלֶךְ דְּצַעִי אֵין לוֹ דִּין אָנוּס חֲמוּה לְמַה לֹּא יִהְיֶה לוֹ דִּין אָנוּס וְהִרִי נֶאֱמַר וְלֹא גְּמִירָה צִמְעָה לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר וּמִאִי שֶׁנֶּאֱמַר מִיִּשְׂרָאֵל. גַּם צִמְעָה מִה שֶׁאָמַר הַקִּצ"ה לְאַבִּימֶלֶךְ דְּהַגִּירוּשֵׁין הִיוּ צִמְעָה מִפֶּחַד מִיתָה וְאֵין הַגִּירוּשֵׁין גִּירוּשֵׁין גְּמוּרִים. חֲמוּה לְמַה אֵינֶם גִּירוּשֵׁין גְּמוּרִים, מִשּׁוּם אָנוּס וְהִרִי גִירוּשֵׁין דְּצֶן נָח דְּהוּא מַעֲשֶׂה שִׁלּוֹת בַּעֲלָמָא אֵין לָרִיךְ דַּעַת וְכָל שְׁמִשְׁלָחָה וְאִפִּי

לא תעשה דבר בישראל נאמר, ובגוי אין דין אונס רחמנא פטרי'. האומנס נריך זיאר מה בכך דאין דין פטור אונס בגוי והרי האונס הי' אלל אברהם די' לו דין פטור אונס והוא המגרש ומאי קאמר אצימלך.

ונראה עפמס"כ בקונטרס הביאורים ריש כתובות מהר"י מיגש והר"מ, זהא דבגירושין ומכירה באונס איכא דין פטור דאונס רחמנא פטרי' דאינו כמו שרגילין לפרש דרחמנא פטרי' מהמעשה דאין זה מעשה שלו כי אס דפטרי' מקנינו ומגירושין, וכיון דהפטור הוא מקנינו הרי חל הפטור צמוכר לגבי הקונה שהאונס פוטרו מקנינו לקונה ועל כן צעי' שהמקנה והקונה שניהם יהיו שייכים בפטור אונס, ואס הקונה הוא גוי דליכא צדידי' פטור אונס, לא שייך לפטרו להמוכר מקנינו לקונה שהוא גוי. וה"נ לא שייך דין פטור אונס לגבי אברהם המגרש דלפטרי' מגירושין לאצימלך הקונה, דהא גבי אצימלך ליכא פטור אונס. ואע"ג דבשרה המתגרשת איכא דין פטור אונס, מ"מ הואיל ואצימלך לקחה לאשה ומשום דין פטור אונס אתה צא להוציאה מאצימלך, צעי' פטור אונס גם לגבי אצימלך וגם אצימלך נריך שיהי' בכלל הפטור מקנינו. אלא שבני שמעון נ"י העיר, שהרי האונס הי' בגירושין באמרו אחותי היא, ועדיין לא לקחה אצימלך לאשה, וא"כ הגירושין לא הי' לפטור מקנינו של אצימלך. ויש לומר, או דגם בכה"ג כל שבאים להוציאה ממנו משום דין פטור גירושין, נריך שיהי' בכלל הפטור גם הוא, או דנימא דכיון דכל האונס הי' משום

יש עוד דין אונס מדין אונס רחמנא פטרי' וכדאמרינן בנדרים כ"ז א' וילפינן לה מקרא דולנערה לא תעשה דבר. ודין אונס רחמנא פטרי' לא תלי' כלל צדין אונס דחסרון דעת כי אס דזהו דין תורה דאונס רחמנא פטרי' ודין פטור ולא משום חסרון דעת, ותרי מילי נינהו, ודין זה מצוהר לפי דברי הר"י מיגש צ"צ שם בתחילת הסוגיא שרנה הש"ס לומר דכל אונסא הוי זביני אפי' בלא זוזי ומוכיח כן מדבכל מכירה נמי הוא אונס דהא אי לאו דנריך למעות לא הי' מוכר ואעפ"כ מכירתו מכירה וה"ה לכל אונס. ודוחה דשאני אונסא דנפשי' מאונסא דאחרינא, ורשב"ס פי' החילוק דאונסא דנפשי' גמר ומקנה ואונסא דאחריני לא גמו"ק, אבל הר"י מיגש פירש דבשניהם לא גמר ומקנה ושאני אונסא דנפשי' דליכא דין פטור דאונס רחמנא פטרי' ומש"ה הוי' מכירה אף ללא דעת, דלא איכפת לן בדעת' אבל אונסא דאחרינא רחמנא פטרי'. ונמש"כ שם דבאונסא דאחריני לא גמו"ק לאו שזהו הטעם דל"ה מכירה כי אס דדין אונס רחמנא פטרי' הוא רק אס לא גמו"ק דאס גמר ומקנה ודאי שלא שייך לומר דין אונס רחמנא פטרי'.

ואשר לפ"ז י"ל דבגירושין עכו"ס באונס אין הנדון משום אונס דליכא גמירות דעת, דהא ליכא צהו דין דעת רק אמירת שילוח בעלמא שאינה אשתו וכמוש"כ. האומנס איכא נמי דין פטור אונס דרחמנא פטרי' וזה שייך גם בגירושין דבן נח דרחמנא פטרי' מהגירושין, וזהו שאמר הקצ"ה דגירושין אונס הם, והשיבו אצימלך דבגוי ליכא דין פטור אונס, דקרא דולנערה

דידי' זשציל שיקחנה אצימלך, משו"ה הוּוּ לקוחיו בכלל הדין פטור אונס מגירושין, וְאֵרִיךְ שיהי' אף הוא בכלל הפטור, ונריך עיון. ואשר זהו שטען אצימלך דלא שייך כאן דין אונס רחמנא פטרי' מגירושיו הלכך הוּוּ גירושין. וד'—אמר לו דכיון דאלל אברהם המגרש איכא דין אונס דרחמנא פטרי' מהגירושין, שוב גם לגבי אצימלך גירושין גמורים מיהא אינס. ומדויק כמוש"כ זמש"כ רבנו ^{הגדול} צחי, ונמלא שאין הגירושין גירושין גמורים, דגירושין מיהא איכא.

[לפי"ז ציאר צני הצחור ארי' נ"י בהגרד"י, מה שאצימלך טען צתס לצבי וצנקיון כפי עשיתי זאת, והקצ"ה השיבו גם אנכי ידעתי כי צתס לצבך עשית זאת, ולא הזכיר וצנקיון כפיך שטען. וציאורו, דנקיון כפיס ר"ל מה שסבר ששרה אינה אשת חצירו והרי הוא נקי כפיס מעריות שהרי אברהם גירשה. והקצ"ה אמר לו רק צתס לצבך ולא הזכיר לו נקיון כפיס, דצאמת אינו נקי כפיס מעריות כיון דאינה מגורשת דלאו גירושין גמורים הם וכמש"כ].

ויגדל הילד ויעש משתה גדול ביום הגמל את יצחק (כ"א ח')

יש לדייק צמה דפתח צילד וסיים ציצחק. וצ"צ שיחיו ציארו, כי גידול הילד הי' כמנהגו של עולם, צילד שנגמל ויגדל, אבל

המשתה שעשה הי' צמיוחד משום שהוא יצחק, היינו על מה שכל השומע יצחק להם ^{הוא} שנעשה איתו נס שנולד צוקנותם.

ותרא שרה את בן הגר וכו' מצחק ותאמר לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה (כ"א ט' י')

ראתה אותו מצחק ומנבל את פיו ומהתל כדרך הנערים מפריע מדרך השלימות וכו' וחששה וכו' בהתחברו עם ישמעאל ויב לה בזמנו שעה בזולת עסק בשלימות שהיא מוכנת לו וזה (כלומר אותו העסק) הוא הראוי לשלימות סגוליותו וכו'. (רבנו אברהם בן הרמב"ם)

מפרש רבנו אברהם דחששה אמנו להפסד שעה מעסק השלימות. ותמוה וכי אין די צמה שהי' מצחק וכפירש"י דקאי על ג' העצירות החמורות. וניבול פה הרי הוא מן החמורות עד שאמרו עליו צשצת דף ל"ג א' שאפילו צבעים שנות טובה שנגזרו על האדם, נהפך עליו לשצעים שנות רעה צשציל ניבול פה. ועל השחוק וההיתול שנינו צאצות פ"ג

מי"ג שמרגילין את האדם לערוה. ולמה לא צייתה שרה לגרש את ישמעאל משום כל אלו, ומה ראתה צציטול שעה אחת דוקא.

הדבר נפלא. לעיון לא חששה שרה כי לעיון יש תשובה, אבל חסרון שעה זה מעוות לא יוכל לתקון, וציטול שעה מפריע להשגת השלימות הסגולית הדרושה לאחד מן האצות.